

ifj. Lele József

BOLDOG BÁLINT SÁNDOR?

Kisgyermekkor és ifjúkor

Negyedszázaddal a szögedi nagyárvíz után, 1904. augusztus 7-én a Szeged-alsóvárosi templomban egy kisfiút kereszteltek. A Sándor nevet kapta, igazodva a névadási hagyományokhoz, hiszen az édesapja is Sándor volt. A kisfiú két tősgyökeres alsóvárosi család, a Bálint és a Kónya família gyermekeinek házasságából született. Az alsóvárosiak – az édesanyjától átvéve – Sanyikának szólították.

Az édesanya először egy özvegy vízimolnárhoz, Katona Antalhoz ment feleségül. Az ő korai halála után, a gyászév leteltét követően 1895-ben pedig a nála hat esztendővel fiatalabb Bálint Sándorhoz.

Sanyika ubonygyerök volt. Édesapját nem ismerhette, hiszen egy esztendősen lehetett, amikor apja tifuszban meghalt. Édesanyja már nem ment még egyszer férjhez, hanem egyedül nevelte fiát, akit nagyon szeretett. Nemcsak azért, mert egyetlen gyermekként életének értelme és vigasza volt, hanem azért is, mert igen későn, szülei házasságkötése után kilenc esztendőre született. Az édesanya és az édesapa bizonyára sokat imádkoztak, hogy gyermekük szülessen. Imájuk meghallgatásra talált, de az édesapa már nem vehetett részt a fölnevelésében.

A két család korábbi történetéből annyit tudunk, hogy apai nagyapja révész és halász volt, aki később Királyhalmán gazdálkodott. Anyai nagyapja csordapásztorokodással foglalkozott, a nagyanya pedig paprika kikészítéssel és kofasággal. A két nemzetségben egyetlen írni-olvasni tudó az édesanya, Kónya Szaka Panna volt, aki „alighanem nem olvasott mást, mint a vaskos kötésű Mennyei Vigasságok ima és énekeskönyvet”.

Nem tudhatjuk, mivel és hogyan segítették a másodjára is özvegyen maradt negyven éves édesanyát és gyermekét a Bálint és a Kónya szülők. De föltesszük, hogy tehetségük szerint mellettük álltak, ha a szükség megkívánta. Amit biztosan tudunk az, hogy Kónya Anna – anyósa örökéből is – a Szeged-feketeszéli jussföldön paprikát termesztett, amelynek termését a Pálfy utca 72. szám alatti házuknál készíttetett ki. A munkákban alsóvárosi lányokat fogadott maga mellé, akik a földben (palántálás, locsolás, kapálás, szedés és beszállítás), majd a háznál a fűzés, a hasítás, majd pedig az őrlés (külüzés), szítálás és a csomagolás munkáiban segédkeztek.

Ilyen környezetben élt és cseperedett Bálint Sándor, aki gyakran kiült a lakásuk udvari lépcsőjére, hadd lássa, miként csipődik, miként fűzik, majd hasítják a paprikát a hasító lányok. És hallgatta a paprikakülük zuhanó dobbanását, s érezte a finom őrlemény illatát, amely külüzések idején az egész Alsóvárosra rátelepedett.

Óvodába nem járt. Így aztán módjában állott, hogy amikor utcájukba érkezett az üvegestót, máskor a drótostót, megint máskor a vándorköszörűs, órákig nézhetette, miként vágja a gyémánt az üveget, miként fonja és köti a tótembör a repedt

cserépedényt, miként vet ugyanő foltot a bádorfazék fenekére. És látta, milyen varázslatos szikrák szálltak, amikor a vándorköszörűs rátette az életlen kést a smirglikőre. De mindennél nagyobb örömet adott számára, amikor hol egy nyenyere (tekerőlantos), máskor meg egy bőrdudás érkezett és a többi gyerekkel egyetemben hallgatta a csudálatos muzsikaszót. Este pedig, amikor minden elcsöndesett, édesanyja biztosan mesélt fiának a közelgő egyházi ünnepekről. Mire hatévesen elindult a kazali elemi iskolába, már tudta, és naponta mondotta a reggeli és az estéli szép imákat, az evés előttit és a kosztolás utánit, és sok-sok imát még, amelyek jórészt a Boldogságos Szűz Máriát dicsérték. Édesanyja ügyelt arra is, hogy gyermeke minden olyan vallási dolognak részese legyen, amelyet fontosnak érzett. A templom egyre fontosabb ájtatossági helye lett, ahová szívesen ment az édesanyjával.

A kazali iskolában, majd a Boldogasszony sugárúti polgáriban, jó előmenetelről tett bizonyosságot. Főlként szorgalmával és magaviseletével tűnt ki társai közül. Szelídséggel párosuló szorgalma nemcsak az iskolában, hanem otthon is természetes tulajdonsága volt. Nemcsak a család, hanem az alsóvárosi emberek is kezdték őt megismerni és számontartani. Egyre többen kérték arra, hogy levelet írjon a háborúban harcoló apáknak, fiaknak. Mások meg arra, hogy az újságból felolvasson nekik, hogy értesüljön a világ dolgairól, köztük a háború zajlásáról.

A polgáriból különbözőzeti vizsgával a piarista gimnáziumba került, ott érettségizett. Gimnázium után, 1922-ben, az előző évben Kolozsvárról Szegedre költözött egyetemre ment. Már korábban, a polgáriban is érezte, hogy neki a Város és népének kutatása lehet életfeladata. Iskolai dolgozatai, ha népeleti témákról szóltak, igen jól sikerültek. Ez az egyre mélyülő érdeklődés vett konkrét és egyenes utat az egyetemi éveken. Tanulmányaiiban maga mögött tudta édesanyja segítségét, és azt a paraszt-polgári hátteret, amelyből az egyetemre érkezett.

A néprajz felé irányult tehát figyelme, amelynek a vallásos népelettel foglalkozó része érdekelte leginkább. Ez is természetes volt, hiszen azon túl, hogy vallásos környezetben élt, egyre intenzívebben foglalkoztatta a népi hitélet, annak teológiai oldala és hiedelemvilága, ezek összefüggései, kapcsolatai.

Kutatás és pedagógia

Maga írta: „Hol pap, hol építész akartam lenni, végül tanár lettem.” Tanár és kutató, kinek „apai öröksége” a Város és környékének vizsgálata, anyai jussa pedig a szögedi nép vallásos életének kutatása, feltárása volt. E két téma köré csoportosíthatók később megjelent művei. Gyűjtéseibe bevonta tanítóképzős, majd főiskolai, illetőleg egyetemi diákjait, az iparosság, a nemzetiségiek, sőt, a nemkatolikus családokból származókat is.

Fontosnak érezte, hogy a tájnyelv és a helyi kultúra megbecsülésére rámutasson. Ez a diákjaival való közvetlen kapcsolatban úgy fejeződött ki, hogy nem hagyta el a szögedi ö-ző beszédet óráin sem. Ez egyszersmind élvezetesebbé tette előadásait. Előadásait ugyan a tanrend szerint tartotta, ám nagy gondot fordított arra, hogy azt saját ismeretanyagával bővítse. Ezt sok diák kivételes erényeként emlegette, hiszen ilyen gondolatot gazdagító előadásokat másoktól nem hallottak.

Ezekben az előadásokban a haza- és az emberbaráti szeretetre nevelt, a hitre és a jó erkölcsre, az egymásért végzett föltétlen áldozat vállalására, a magyarságtudat ápolására és megtartására.

Bálint Sándor nem volt politikus alkat. Mégis részese lett a politikának az 1940-es évek közepén országgyűlési képviselőként. Rövid politikusi pályafutása miatt a kommunista rezsim üldözte. Bálint Sándor arra nevelte a diákságot, majd előadásain a hallgatóságot, hogy a másképpen gondolkodókkal szemben tartsanak önmérsékletet, és keresztény alázattal vizsgálják meg amazok gondolkodásmódját, s az ebből származó megnyilvánulásokat.

Életrögök útjain – haláláig

A fiatalsággal való kapcsolata a tanár-diák kapcsolatban teljesedett ki. A fiatal jászladányi tanítónővel, Németh Sárával 1935-ben kötött házasságot. Házasságuk, bár szépnek indult, az asszony gyermek utáni vágyát nem tudta beteljesíteni. Házasságukat ezért a Szentszék semmissé nyilvánította, és felesége másnak szült gyermeket, miután a közös lakásból Budapestre költözött. Ám a válás nem jelentette a lelkek szétválását.

Bálint Sándor, miután édesanyja 1945-ben meghalt, eladta az alsóvárosi szülőházát és annak árából „feleségömnnek és Pétör fiamnak” Pesten öröklakást vásárolt, s amikor csak tehette, anyagiakkal is támogatta őket. Ez az egyre szorosabbá váló lelki kapcsolat maradt jellemző mindaddig, amíg Sára asszony évtizedek múlva a gyermekével vissza nem költözött Szegedre, Bálint Sándor Tömörkény utcai lakásába, ahol ő megértő, őszinte szeretettel fogadta vissza őket. Feleségét pedig, akin mindjobban eluralkodott a betegség, gyógyíttatta és ápolta. Talány és nyitott kérdés marad számunkra, miként volt ehhez lelkierője akkor, amikor akkoriban távolították el koholt vádak alapján az egyetemről. Őt, aki egész sor üldözöttet rejtegetett korábban a nyilasok, majd az oroszok elől. A Város kommunista vezetése durván félreállította őt. Az egyház sem volt hozzá kegyesebb. Házirabsága idején fogott hozzá – a Szegedi szótár és néhány más, kiemelkedően fontos munkája megjelenése után – főbb műveinek megírásához. Bálint Sándor nagy és fontos elfoglaltságainak élére egyszeriben azonban a beteg Sára asszony került.

És ha addig is beszélhettünk emberbaráti szeretetéről, feleségéről való föltétlen gondoskodása minden bizornyal kimeríti a „hősi fokot” való áldozatvállalás és szeretet fogalmát. A kórházba került asszonyt naponta meglátogatta. Ilyenkor együtt imádkoztak Máriaéhoz. Egy ilyen látogatás alkalmával magam is jelen voltam.

A sokat szenvedett asszony szentségekkel megerősödve hunyt el 1980 márciusában, és Bálint Sándor a Szeged-alsóvárosi temetőben lévő családi sírboltjukban temettette el Bálint Sándorné Németh Saroltát. A temetés után hetekig nem akarta bevenni a munka, nem talált vissza íróasztalához, amelynek pedig – Sára asszony távolléte alatt – „valóságos rabja” lett. Csak akkor ült oda, ha leveleit írta. Tudjuk, igen kiterjedt és bensőséges levelezést folytatott otthoni és más országokban élő barátaival, volt tanítványaival, sohasem hagyott levelet válasz nélkül.

És utazott, hogy gyásza enyhüljön. 1980 májusában rokonokhoz utazott Budapestre, de onnan már nem tért haza. A Sors ott rendelkezett fölötte véglegesen.

Autó elé lépett és a Szent János Kórházban pár napos eszméletlenség után az Örök birodalomba költözött. 76 évesen halt meg.

Bálint Sándor mintha készült volna e nagy útra. Érezte talán, hogy felesége elvesztésével egyre figyelmetlenebbé vált, ezért egy papnak meggyónt. Ezt a „készülődést” Hamvas István alsóvárosi plébános is észrevette: „... napokkal halála előtt olyan izgatott volt, amit annakelőtte sohasem tapasztaltam nála”.

Nagy gyásza lett Szegednek

A Közművelődési Palotából – a Város kommunista vezetésének tiltása miatt – nem temethették, mint tették eleink Szeged korábbi nagyjainak esetében. Az alsóvárosi templomból kísértük ki a temetőbe. Abból a templomból, ahol megkezesztették, és ahol örök lelki hűséget esküdött feleségének, Németh Saroltának. A magyar tudományos élet őszinte gyászolóként, a hivatalos Szeged Városa csupán szükségképpen, a megye pedig lopva vett részt a temetésen. Akik ott voltak, köztük az egyetem képviselői is, azok teljes részvétellel álltak Szeged nagy tudósának koporsójánál. Jelen volt Lékai László bíboros mellett a magyar katolikus élet sok vezető személyisége és az országunkban működő más történelmi egyházak képviselője is. A temetést követő napokban szinte valamennyi hazai újság közölt írást Bálint Sándor temetéséről. Egyikben olvashatjuk: „Szeged még sohasem látott ekkora temetést, mint amilyen Bálint Sándoré volt”.

Hagyatéka szinte teljes egészében a szegedi múzeumba került. Fölötte kuratórium ügyel, a gyakorlati teendőket – rendszerezés és leltározás – e sorok írója végzi.

Bálint Sándor „fölfedezése és emlékének fölemelése” a temetését követően, még halála évében megindult. Nevét vette föl a JATE néptánckara, a tápéi általános iskola, az újszegedi kultúrház, majd egy domaszéki utca, a zsámbéki tanítóképzőben egy néprajzi szakkör és Keresztény Értelmiségiek Szövetségének Magyar-ságtudományi és Néprajzi Munkacsoportja. Rókuson utcanév, szülőházán emléktábla, a Mátyás téren és a Pantheonban mellszobra áll, amelyek előtt mindig friss virág van. A temetőben egyszerű fakereszt jelzi, hogy hol nyugszik Bálint Sándor a családi sírban.

A boldoggá avatás gondolata

1989-ben, a hagyaték rendezése közben egy összegyűrt, Bálint Sándor kezeírását őrző levelet találtam. A levél „Sárikám!”-nak szólt. Miután elolvastam, megmutattam Trogmayer Ottó múzeumigazgatónak, aki egyben a Bálint Sándor-hagyaték kuratóriumának az elnöke, majd átvittem Gyulay Endre püspök úrnak is. Mindannyian megilletődöttséggel olvastuk az írást. Ennek a levélnek a tartalma indított el bennem egy gondolatot: lehetséges-e boldog Bálint Sándor?

Ezzel a kérdéssel kértem meghallgatást először is Gyulay Endre püspök úrtól, akinek gondolatsegítő válaszával mielőbb hozzáfogtam egy – időközben más országokra, sőt világrészekre is kiterjedt – levelezéshez, amelynek legfontosabb kérdése az volt: lehetségesnek látja-e Bálint Sándor boldoggá avatását?

A válaszok, amelyek rendszeren érkeztek, megnyugtattak. Szinte mindegyikből kitetszett: igen, lehetségesnek. Az indoklások is hasonlóak voltak. Első helyen említették a Sára asszony fölötti keresztényi gondoskodást, sokan írták az üldözöttek bűjtatását, a szegények anyagi megsegítését, s azt, milyen lelki segítséget kaptak Bálint Sándortól hitük és emberségük megtartásához, s utódaikra örökítéséhez.

Sokan írták válaszlevelükben Bálint Sándor példamutató magatartását, vallásos életének példáját, és ki-ki a véle kapcsolatos, megélt dolgaival erősítette meg az immáron közös gondolatot a boldoggá avatással kapcsolatban. A hozzám és a levelezésben nagyrészt vállaló Hetény János soproni plébános úrhoz küldött válaszlevelek legtöbbször hiteles, az ügyet föltétlenül segíteni akaró tanúságtétel. Csak sajnálni tudom, hogy egy, a szegedi múzeumban őrzött zárolt anyagba nem nézhettem bele. Bármi is legyen abban beleírva, nem vehettem figyelembe, amikor a válaszokból egyfajta összegezést készítettem.

A Hegyi beszédben gondolkodva

A több mint ezer élő tanúságtevő ember levélben vagy magnetofonszalagon rögzített nyilatkozatát két példányban adtam át Gyulay Endre megyéspüspök úrnak. Az eseményen jelen volt Trogmayer Ottó, Barna Gábor és Péter László.

Időközben is érkeztek még és érkeznek napjainkban is levelek. Egyre többen keresik Bálint Sándor műveit, egyre többen ismerik föl hiányát. Amikor a boldoggá avatás gondolata megfogalmazódott, majd megerősödött bennem, egyre több írást jelentettem meg az ügy kapcsán. Reá vetítve értelmeztem a Hegyi beszédet. Annak ellenére megtettem ezt, hogy tudom, Jézus mondatai nem a boldoggá avatás értelmében beszélnek a boldogságról. Hadd idézzem tehát Máté evangéliumából:

„Boldogok a lélekben szegények, övék a mennyek országa!

Boldogok a szomorkodók, majd megvigasztalják őket!

Boldogok a szelídek, övék lesz a föld!

Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot, majd kielégítik őket!

Boldogok az irgalmasok, majd nekik is irgalmaznak!

Boldogok a tiszta szívűek, ők meglátják az Istent!

Boldogok a békességesek, ők Isten fiai!

Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, övék a mennyek országa!

Boldogok vagytok, ha miattam szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudozva minden rosszat fognak rátok.

Boldogok vagytok, ha gyűlölnék az emberek, ha kiközösítenek és szidalmaznak titeket, ha rossz hírbe hoznak – az Emberfiáért.

Örüljétek és újjongjatok: nagy lesz jutalmatok a mennyben. Hiszen így üldözték atyáik előttetek a prófétákat is.”

A Hegyi beszéd minden mondatát alapul lehet venni, amikor Bálint Sándor esetleges boldoggá avatásáról elmélkedünk. A „lelki szegénység” helyett Bálint

Sándorra azonban éppen a lelki gazdagság volt a jellemző. Ebből a gazdagságból mindenkinek adott, aki bármiért hozzáfordult. Szomorkodni gyakran láttuk őt, ő mégis a szomorkodókat vigasztalta. Akiket pedig ő vigasztalt, bátorított, azok lélekben megerősödtek, megnyugodtak, mivel Bálint Sándorból szinte sugárzott a keresztényi derű és nyugalom. Vigasztaló szavaiban Jézussal és Máriával, valamint a szentekkel kapcsolatos példákat említette, amelyek az ő számára is megadták a Gondviselés által a kért nyugalmat. Még akkor is, ha sok esetben mások miatt gyötrődött, sokat imádkozott értük, értünk.

A szelíd és alázatos, mindenkor és fönntartások nélkül szolgálatkész Bálint Sándorról sokan írtak válaszlevelükben. Feltételezzük, hogy tudatosan cselekedett, amikor imáiban, írásaiban, illetőleg példás emberi magatartásával akart példát mutatni.

Bálint Sándor is éhezte és szomjazta az igazságot; nem elsősorban a maga számára, hanem az emberiség tisztaságának épülésére, nemzeti és faji megkülönböztetés nélkül. Ebbéli aggodalmait jól ismertük.

Az irgalmasság bibliai és teológiai fogalmát minden emberre egyformán értette és kívánta. Ebbéli elmélkedéseit az általa különösen és kivételesen tisztelt Boldogságos Szűz alsóvárosi kegyképe előtt mondotta, de tudjuk, hogy sok Mária kegykép előtt is kérte egyszülött Fiát az irgalmasságot kérők megvigasztalására.

Bálint Sándor lelki tisztaságát minden tanúságtevő megemléttette, mely tisztasághoz nem fér kétség. Ez a tisztaság átragyogott mindazokra, akikkel beszélt. Tudunk olyanokról, akik a Vele való kapcsolatot nyomán lettek Isten-szeretők, Mária-tisztelők. Sőt, olyan esetekről is, ahol a házastársak közötti megromlott kapcsolatot békességgé változtatta.

Többen is megemléttették, milyen belső derűvel és őszinte hittel állott Bálint Sándor azok előtt is, akik akár vele, akár másokkal kapcsolatban békétlenkedtek. Ilyenkor mondotta a régi, bölcs szöveget: „Mindannyian Isten teremtményei vagyunk, és szeretetre, mögértésre termöttünk!” És ebből következhet mindannyiunk számára, hogy „A békességesek Isten fiai”.

Bálint Sándor, hisszük, Isten fiaként élt közöttünk. Jól tudjuk, mégis milyen üldöztetéseknek és megalázásoknak volt szenvedője! Mégsem panaszkodott. De féltette azokat, akik üldöztetése és házi rabsága idején látogatták. Értük sokat imádkozott. Hisszük, sokakat ezek az imák mentettek meg.

A Hegyi beszéd tehát ráillik Bálint Sándor szellemi hagyatékának üzenetével együtt a boldogság fogalmára. Hisszük, méltó lesz Isten kivételes szeretetére és a boldogok oltáira! E határozott kijelentés elsősorban magánvélemény és kívánság, óhaj, reménység a részünkről, s erre a levelezés jó okot és reménykedést nyújt.

1995 karácsonyán Gyulay Endre Szeged-csanádi megyéspüspök úr javaslatára „Az Úr készen találta Őt (Bálint Sándor élete)” címmel az Ügy szolgálatára könyv jelenhetett meg a „szentéletű szegedi tudósról”. A könyv előszavát és a kötet imádságait Bálint Sándor boldoggá avatásáról Gyulay Endre megyéspüspök írta. A könyv 1996-ban a Korda Könyvkiadónál jelent meg. Azt követően a Tiszatáj, majd pedig a Szegedi Műhely különszámmal tisztelgett Bálint Sándor emléke előtt. Halálát követően amúgy is számos méltató, és Őt felmagasztaló írás jelent meg róla.

Mindezek után ismét fel kell tenni a címben szereplő kérdést: Boldog Bálint Sándor?

Tiszta jellemét, az Anyaszentegyházhoz való tudatos és föltétlen hűségét és szoros kapcsolatát, más egyházak és hitek szerető elfogadását, a másokért való áldozatvállalást, az elkötelezett Mária-tiszteletét, és minden olyan tulajdonságát tekintve, amellyel az emberiség, az újkor világi példaképévé vált, a válaszuk egyértelműen: igen.

Kijelentésünk természetesen a magánvélemények sommázata, amelyeket az Őt ismerők népes tábora tett hitelessé kézírataikban, vagy mondta hangszalagra. Annak is tudatában vagyunk, hogy a boldoggá avatás hivatalos kezdeményezésének a joga nem a világiak kezében van.

Az élő tanúságtételek összegyűjtése is csupán buzgó és reményt, lehetőséget ápoló, az Egyház számára segítséget jelentő munka volt és marad mindaddig, amíg a világiak és az egyháziak megszólítottjaitól válaszok érkeznek.

Végezetül megemlíthetjük még, hogy a Bálint Sándor-i imák közzétételével egyidőben megindulhatott az imameghallgatások ideje. Továbbá, a Szeged-alsóvárosi sírjánál, illetőleg szobrainál és emléktábláinál a rendszeresen megjelenő friss virágok jelzik imádságos tiszteletét. A különböző, nevét viselő intézmények és csoportok pedig a maguk módján és eszközeikkel tartják fenn emlékét. Egyre többen mondják és írják meggyőződéssel „szentéletű” voltát. A tanúságtételek Bálint Sándor életszentségéről, a keresztényi erények hősi fokon való gyakorlásáról tanúskodnak. A leglényegesebb azonban mégis az, hogy Bálint Sándor hívei imádkozzanak Istenhez és kérjék, dicsőítse meg őt! Imáinkban kérnünk kell a Boldogságos Szűz Mária, szentjeink között pedig Szent Gellért püspök-vértanú, Csanád és Csongrád megye mennyei patrónusának pártfogását. Kérnünk kell Gyulay Endre püspök úr imáinak elmondásával, hogy a Gondviseléstől megkaphassuk a lehetőséget Bálint Sándor oltárra emeléséhez!

Ifj. Lele, József

Blessed Sándor Bálint?

Sándor Bálint, the later professor of ethnography at the Szeged University, was born in 1904 in Szeged-Lower town. His father died next year, so his mother brought him up alone in the religious, moral atmosphere of Szeged-Lower town. Later, as an ethnographer his patrimony became the research of his home town. His matrimony was the people in Szeged, the region and the research of the Hungarian popular religiosity in European and historical connection.

Sándor Bálint did not just research the Catholic faith but lived according to it mainly with his deep veneration of Virgin Mary and the love of his fellow-men. With his kindness and generosity he served his home town and science.

Life often put him to the test. His marriage was a failure. Under false pretence he was forced to retire.

The author asks: Is it possible to beatify Sándor Bálint? The question was raised in 1989 to Endre Gyulay, the bishop of Szeged-Csanád Diocese and after his heart-

ening answer the author wrote to Sándor Bálint's students and hundreds of his contemporaries. In 1994 he handed over the answers to the bishop. In author's book *Az Úr készen találta őt* (Lord Found Him Ready) besides introducing his life the author quoted a lot from these letters, too.

B 1778 13